

Az adósvédelem problémája

Mikor a kormány a súlyos gazdasági válságot megoldani igyekszik s az eladósodott, mezőgazdasági jövedelemből élő alanyokat ismét produktív erőkké űhajtja emelni, hogy a megbénult gazdasági vérkeringés megindítása által a gazdasági életet természetes, fejlődőképes mederbe terelje és mikor a lapokban számtalan, e súlyos kérdést tárgyaló s a különböző gazdasági érdekeket összeegyeztetni törekvő javaslat lát napvilágot, akkor megállapíthatjuk, hogy ránk kisebbségekre nézve e probléma rendezésénél a gazdasági létfenntartás kérdése merül fel. Mert ha kisebbségünk gazdasági elhelyezkedését figyeljük azonnal szembeötlik, hogy túlnyomó részben földművelésből élünk, illetve mezőgazdasági munkajövedelemből, tehát ahhoz a gazdasági réteghez tartozunk, mely a legnagyobb nehézségekkel küzd s melyet a gazdasági felmorzsolódás fenyeget. Városainkban, falvainkban a lakosság rétegződését tekintve a földművelő, mezőgazdasági munkás, arató, részkapás stb. rendszerint magyar kisebbségből kerül ki. Nagy földszeretetétől hajtva verejtékesen dolgozik egy egész életen át, hogy pár hold földet szerezzen, ha van, hogy megtartsa s gyarapítsa és élete alkonyára a faluban kis házat vegyen magának. A középbirtokos magyar gazdatársadalom pedig intenzív szakszerű munkájával mindig harcosa volt a magasabbfokú agrikultúrának. De más gazdasági ággal foglalkozó kisebbségünket is az anyagi összeomlás veszélye fenyegeti s ezért elsőrangú érdekünk e kérdésnek ránk nézve előnyös megoldása. Mert a mezőgazdasággal foglalkozó gazdasági réteg nyomasztó helyzete erősen befolyásolja a többi gazdasági tényező haladását, mivel az agrárállamokban — mint itt is — a fő ipari és kereskedelmi fogyasztóközöniséget képviseli, tehát fogyasztóképeségének erős csökkenése döntő kihatással van az egész kereskedelmi forgalmi életre.

S hogy valóban a mezőgazdaság van a legkétségesebb helyzetben s hogy a gazdasági rétegek egymásra hatása folytán az agrárállamokban jelentkezik legjobban a gazdasági válság, híven visszatükrözik a három középeurópai agrárállam szükség-jogszabályai. Ez teljesen érthető, hiszen a jog formái és irányelvei által a gazdasági és kulturális élet kereteit adja s biztosítja a helyes fejlődés lehetőségét. De a jognak az étellel ilyen szoros egybekapcsolódása folytán a gazdasági depresszió az agrárállamok joggyakorlatában is jelentkezik. S a három középeurópai agrárállam Jugoszlávia, Magyarország és Románia kénytelen ősi magánjogi szabályait át-és áttörni szükség-jogengedményekkel, hogy a megváltozott gazdasági viszonyok között is lehetővé tegye az élet normális folyamatát. Fentartva az alapelvet, hogy a lejáratkor a tartozást teljesíteni kell, sokszor az esedékes tőke és kamathátraléokra haladékot kap az adós. Kamatos kamatszámítás csak kikötés esetében jár, mégis a tőkésített kamathátralék esetén kamatos kamat számítható. A

foganatosított végrehajtással szerzett kielégítési jogot ugyan elismerik, a zárlatot és ingóságokat mégis feloldják. Még sok hasonló gazdasági természetű jog-engedménnyel áthidalni a nehéz helyzetet nem lehet s ezért kényszerültek az agrárállamok törvényes segítséggel sietni a létét fenyegető nehézségekkel küzdő gazdasági réteg megmentésére.

Hogy a világgazdasági jelenségek mennyire befolyásolják illetve nehezítik az agrárállamok helyzetét, az sokat fejtegetett ismertebb dolog. Csak egy kevésbé figyelembe vett körülményre óhajtok rátérni. A háborús veszélytől való félelem és a gazdasági törvények helytelen magyarázata az önellátás elve alkalmazásának szükségességét vetette fel nagyon sok ipari államban. Ez elvet követve pl. Franciaország nagy anyagi áldozatok árán oly intenzív agrikultúrát fejt ki, hogy míg 1913-ban 6,000.000 hektáron 91,000.000 q-t termelt hektáronkénti 13,8 q átlaggal, 1933-ban csak 5,400.000 hektáron 92,000.000 q-t produkál 17 q átlageredménnyel. Németország hatalmasan fejlődő mezőgazdasága közismert tény. Hogy ez mit jelent az agrárállamokra nézve, melyek ez országokba, mint behozatalra szorulóba minél több gabonát szeretnének exportálni, bővebb fejtegetésre nem szorul.

Az ily módon sok országból kiszoruló vagy legalább is csökkenő gabonaexport felesleg elhelyezése céljából az agrárállamok gazdasági egységeibe tömörültek. Ez okból alakult a kisantant gazdasági tanácsa, míg Magyarország 1934 március 17-én aláírt háromhatalmi egyezmény gazdasági jegyzőkönyvének II. pontja alapján főként Olaszországba és Ausztriába viszi ki gabonafeleslegét. Ezek az erőfeszítések természetesen gyökeres orvoslást nem hozhattak.

De ha belső, legközelebbi okait vizsgáljuk agrárállamunk súlyos gazdasági helyzetének, megállapíthatjuk, hogy a konjunktúrális, inflációs időkből származó időkből keletkezett. *Az akkori belső csekélyebb tőkeértékkel bíró de nominálisan magasértékű kölcsönösszeg nominális értékében megmaradva, tőkeértékében annyira emelkedett, hogy azt teljes névértékben visszafizetni a mostani gazdasági helyzetben szinte lehetetlen.* Okozta ezt főképpen a dinárnak alacsony jegyzés idején való magas stabilizálása s a gabonaárak nagy zuhanása. Mert ha az adós most egyszerre és azonnal visszaadná az akkori időkből felvett kölcsönét, ez azt jelentené, hogy háromszor akkora tőkeerejű pénzt adna hitelezőjének, ami feltétlenül teljes romlását okozná, míg ezzel szemben a hitelező ugyanannyiszoros nyereségre tenne szert teljesen érdemtelenül. Mondhatná valaki, hogy a pénz tőkeértékében beálló ilyen nagyfokú eltolódásnak a hitelező is ki van téve, tehát kölcsönös a rizikó viselése. Ez igaz. Csakhogy a hitelező az akkori időkből pénzének csekélyebb tőkeértéke ellen védve volt azáltal, hogy éppen ez okból magasabb kamatot szedhetett. E védelmi szükséglet Magyarországon olyan erős volt, hogy az 1923:XXXIX. t. c. heti 2%-os kártérítést rendelt el a tartozás késedelmes teljesítése esetén. S akkor ezen senki sem csodálkozott,

mert gazdaságilag érthető és szükséges volt. Ugyanezen okoknál fogva s ugyanilyen mértékben szükséges most az adósok védelme. Mert az az adós, ki ingatlana forgalmi értékének ötven százalékáig vett fel betáblázásra kölcsönt, ma a forgalmi árak nagy esése miatt, ha tartozását most akarná vagy kellene teljesíteni, eladva ingatlanát nem valószínű, hogy teljes mértékben ki tudná elégíteni hitelezőjét. Az adós tehát legreálisabb vagyonkomplexumát vesztené el, mely gazdát cserélve sokszor nemzetgazdasági szempontból rendkívül káros következményekkel járna. Hibáztatni az adóst — pár esetet kivéve — hogy adósságát túlméretezte vagy, hogy a bekövetkezett helyzetet előre láthatta volna, nem lehet, hiszen a kölcsönt hitelezője becslése alapján kapta meg, mert általános elv, hogy a kölcsönadó tartozik a kölcsönvevőnek anyagi helyzetét megvizsgálni. Tehát ha akkor a kölcsönadásakor jónak találta a hitelképesség tekintetében, most a megváltozott gazdasági viszonyok között nem háríthatja a felelősséget az adósra. Szerintem egyik fél sem láthatta előre a mai helyzetet, egyik sem felelős. Mindezt figyelembe véve, ha a gazdasági lehetetlenülés fennáll, ha „... az adósra háruló olyan gazdasági okok nehezítik meg a teljesítést, amelyeket az adós a kötelezettség vállalásakor a gondosság legmagasabb foka mellett sem láthatott előre és bekövetkezésük hátrányait el sem háríthatta, de amely okok a teljesítést oly mérvű áldozatok mellett tennék lehetővé, amely áldozatokat az adóstól méltányosan nem lehet követelni anélkül, hogy a forgalmi életben megkívánható jóhiszeműség és bizalom ellenére a hitelező előre számításba nem vehető túlságos előnyökre tenne szert, viszont a teljesítés az adós gazdasági romlására vezetne”, akkor ez a mezőgazdasági adósokra helyesen vonatkoztatva sajnos bekövetkezett.

De ingatlana esetleges elvesztése veszélyének elhárításán kívül is erősen védelemben részesítendő a földbirtok tulajdonosa, mivel a mostoha gazdasági viszonyok között a legnehezebben tud elegendet tenni kötelezettségének. Befektetett forgótőkéjét csak egy év múlva s évente csak egyszer nyerheti vissza termelése produktumának értékesítésével s hogy nyereséget érjen el, a befektetett forgótőkéjénél jóval felüli összeget kell elérnie az eladásnál, beleszámítva annak egy évi kamatait is. Ezenfelül évi termésének nagyságát befolyásolja az időjárás, mely 3—4 éve nagyon kedvezőtlenül alakult a mezőgazdaságra nézve. Mindez nem áll az iparra és kereskedelemre, hol a termelés gyorsabbfolyamatú lévén, a befektetett forgótőke sincs oly hosszú idei kamattal terhelve s így a nyereség biztosabban s egy év alatt többszörösen is elérhető. Tehát a nyersanyag ára és a belőle termelt áru eladási ára közti egyenlőtlenség, esetleges veszteség is sokkal könnyebben pótolható. Hitelkérdése és gazdasági fellendítése is más alapokon nyugszik, mint a mezőgazdaságnál.

S mikor a három középeurópai agrárállam a gazdasági rétegek kölcsönös egymásrahatása folytán általánosan súlyos helyzetbe

került, érthetően legelőször mezőgazdasági rétegét igyekszik talpraállítani s újból életképpé tenni. Hathatós segítséget csupán törvényes rendezéssel érhetnek el s agrárvédelmi rendeleteiket körülbelül egyidőben 1932/33-ban léptette életbe mind a három állam. Erdemes pár gazdaságpolitikai összehasonlítást tenni a kiadott törvényes intézkedések között nemcsak azért, mert agrárállamok gazdasági helyzetéről van szó, de e szomszédos országok gazdasági viszonyai, éghajlata, termelési lehetőségei is hasonlóak. S mivel a kormány ez év október 1-ig ígérte rendeletileg véglegesen megoldani adósságkérdésünket, e különféle rendelkezések mérlegeléséből hasznos irányelveket vonhatunk le a nálunk követendő rendezés helyes keresztülviteléhez.

Ha a leginkább válsággal küzdő gazdasági réteget akarjuk törvényes védelemben részesíteni, akkor a legelső feltétel e gazdasági réteg körülhatárolása. Míg a román törvények (R. T.) az adós legrealisabb értékének, ingatlanának megmaradását biztosítják legyen bármi foglalkozású, csupán a földbirtokosnál 30% mezőgazdasági jövedelmet, városi beltelek tulajdonosnál 30% házbérfjövedelmet kötnek ki a védelem feltételéül, a magyar rendelet (M. R.) minden adóst védelemben részesít, ki ingatlanon dologi joggal rendelkezik, ha jövedelme nagyobb részben mezőgazdasági ingatlan vagy mezőgazdasági munkajövedelemből ered, az itteni törvényeink és rendeleteink csak egy társadalmi osztályt védenek s nem tekintik a gazdaságpolitikai szempontokat, hogy a bajbajutott gazdasági réteget kell megmenteni. E különböző felfogások érvényre jutnak a terminológiában is, mert a R. T. mezőgazdasági és városi adósságokról szól, a M. R. gazdatartozásokról, nálunk pedig földművesvédelemről beszélünk. Ez utóbbi kifejezés nem volna hibás, ha magában foglalná mindazokat, kik a földet művelik s nagyobb részt belőle élnek, miáltal majdnem a M. R. védelmébe tartozók fogalmát fedné. Legelső földművesvédelmi törvényünk megközelítette a helyesebb felfogást a megengedett területi nagyságot kivéve, de a későbbi magyarító rendeletek egy tisztán társadalomtudományi osztályt védő rendszert csináltak azáltal, hogy másfoglalkozású adóst kivontak a védelemből. Hogy e nézetemet nem vezetem le helytelenül a törvény definíciójából, bízom dr. Jankovics földművelésügyi miniszter korábban tett nyilatkozatának pár szava: „... az a cél, hogy az igazi és valódi földműves, a paraszt legyen védve...” Ez az elv valósul meg jelenlegi földművesvédelmünkben, mely ily módon csupán a birtokos parasztságot védi. S ha figyelembe vesszük, hogy a védelem alá eső területi nagyságot 75 hektárról 50 hektárra akarták leszállítani, akkor csak a kisebb birtokos parasztság részesült volna a törvény rendelkezéseinek kedvezményeiben. Mivel a férj és feleség vagyona együttesen veendő számításba tekintet nélkül arra, hogy külön gazdasági alanyok-e, a maximális megengedhető földkomplexum az egyes gazdasági alanyra nézve még szűkül. Ez a rendelkezés mindenképen hibás, mert ha a feleségnek saját nevére irt földje és saját vagyona

van s mint önálló jogi személy vesz részt a gazdasági életben, szerződés aláírásánál, kötelezettség vállalásánál, úgy védelmi kérdése is külön, a férj foglalkozásától mentesen tárgyalandó. A magyar és román törvények is e helyes irányt követik.

Mivel minden agrárállam legkonstruktívabb eleme mégis a kisebb birtokú parasztság, e néposztály leghathatósabb védelme agrárpolitikai szempontból is feltétlenül szükséges. Ez az osztály azonban nem zárja magába egészen a válsággal küzdő mezőgazdasági réteget. Mikor a kisbirtokos fokozottabb segítségét állapítja meg a M. R. 10 holdig terjedőn, míg a R. T. 20 holdas birtokkal rendelkező mezőgazdának nyújt különösebb előnyöket, a középbirtokok védelmét egyik állam sem mellözi, csak nálunk maradtak mind-ezideig minden támogatás nélkül. Ez annál különösebb, mert nálunk olyan nagy birtokok amúgy sem léteznek, mint a szomszédos országokban, tehát a védelem ellen felhozható agrárpolitikai és szociális érvek megdőlnék. A román törvények a közép- és nagybirtokok mentésénél eredetileg többféle szanalási módot is alkalmaztak és pedig a felhalmozódott kamatok leszállítása útján történő, jogi és a végrehajtások elhalasztása útján történő szanalást, de később a már említett generális védelmet hozták be. A magyar rendeletek pedig a védett birtokká nyilvánítással járó általános előnyöket biztosítják. A helyes gazdasági és nemzetpolitikai elv szerint a kisebb gazdasági erő feltétlen fenntartása mellett a nagyobb faktor oly széleskörű védelme nem szükséges. Mindkét állam tehát a védelemből eredő könnyítéseket megszorítja. Dacára annak, hogy a M. R. külön előfeltételeket nem szab, de a tőketörlesztési jutalmat csupán 1000 holdig engedélyezi, a R. T. szűkebb elveket alkalmaz a nagyobb birtok védelembe helyezésénél. Az előző törvény ugyanis megkívánta, hogy az adósság 60%-a a föld vételéből vagy annak intenzív megmunkálásából, csapások fedezéséből származzon, a későbbi alapfeltétel, hogy az összadóból legalább 30% földadó legyen. Teljesen érthetetlen, hogy a mi törvényeink erre egyáltalán ki sem terjednek s a magasabb agrikultúrát folytató birtokost védelemben nem részesítik. A nagyobb szabású belterjes gazdálkodás nagyobb tőkebefektetést is kíván s ezért valószínű, hogy adósságokkal terheltek e birtokok. S hogy az ilyen gazda sokszor intellektuel ember s más foglalkozása is van nagyon természetes, mert magasabb intelligencia kell a modern felszerelésű fejlődő gazdaság vezetéséhez. S ha adósságát jórészt szakszerű inventálások is okozták nem védhető nálunk más foglalkozása is lévén dacára annak, hogy jövedelme túlnyomóan mezőgazdaságból ered s legtöbb idejét gazdaságában tölti. Ilyen esetben agrárállam létünkre a magasabb agrikultúrát védelemben nem részesítettük, de a másik két állam intézkedése szerint ez nem történne meg. Ezt a külföld előtt furcsa tényt nekünk is védő jogszabályunk rendelkezései alá kell vonnunk.

S mikor a más foglalkozás fogalmát eddigi törvényeink tévesen értelmezik, szükséges annak agrárpolitikai szempontból való

körülírása. A foglalkozás alatt a de facto, tényleges foglalkozást értem, nem pedig a képesítést és a névleges munkateljesítményt. Ha tehát valaki más foglalkozást is űz a mezőgazdálkodáson kívül, azonban foglalkozása olyan, hogy azt mással végezteti, helyettesíti magát, míg ő leginkább gazdálkodását irányítja s abban személyesen részt vesz, gazdának tekintendő. Agrárpolitikai szempontból ugyanis lényeges, hogy a föld minél intenzívebb megmunkálás alatt legyen, hogy a nemzetgazdaság részére nagy produktivitása folytán úgy minőség, mint mennyiség terményt szállítson. Racionális gazdálkodással pedig csak a tulajdonos műveli saját földjét. Ez a tulajdon érzésének pszichológiai alapján és gazdasági okokból is érthető. A legszakszerűbben saját földjét munkálja meg a gazda s termőképességét állandóan fenntartja, hogy kiuzsorálása nélkül is nagy jövedelmet nyerjen. A kizsákmányolástól azonban egyáltalán nem óvja a bérelt földet, melyen, különösen ha rövid időre bérelte, gyakran rablógazdálkodást folytat. Úgy, hogy a gazda, ha eladja földjét s azt tovább is kezelésben tartja mint bérföldet, már nem olyan gondos munkát végez rajta, mint eddig, míg saját tulajdona volt. Ez a legsúlyosabb érv amellest, hogy a föld maradjon eddigi tulajdonos művelője kezében. Igaz ugyan, hogy mindezen fenti okok az esetleges új tulajdonosra is vonatkoznak, ki a vétel után saját kezelésébe venné a földet, csakhogy ő már közvetlen technikai gazdálkodási nehézségekkel is küzd. Nem ismerve a most vett földet, helyes termelési beosztással nem fokozhatja azonnal annak termőerejét. Elkésve a megmunkálással s rossz időben vagy rosszkor befektetett, talán költséges munkájával sem tud kezdetben a föld teljes hozamképessége arányában eredményt felmutatni. Mert állítom, hogy minden földbirtoknak, sőt minden földparcellának annyira sajátos külön struktur összetétele van, hogy azt gazdaságilag sikeresen művelni csak az képes, ki hosszabb idő alatt kitanulmányozta. Nemzetgazdasági szempontból tehát egyedüli helyes felfogás, hogy a földbirtok maradjon eddigi tulajdonosa kezében, amennyiben saját kezelésében tartja. Mert ha a mostani válságban a tartozás teljesítésére nézve bekövetkezett gazdasági lehetetlenülés folytán a földbirtokok nagyrészen a kényszereladások által új tulajdonosok birtokába jutnának, a nemzetgazdaság pár évig súlyos veszteségeket szenvedne a már említett művelési és gazdasági okok miatt. Eltekintve attól a még kedvezőbb körülménytől, hogy az új tulajdonos maga művelné meg a földet, a legtöbb esetben inkább bérbeadja, melynek még károsabb következményeiről fent szó. A bérbeadás mellett azért döntene az új tulajdonos, mert olyan gazdasági réteghez tartozik, melynek jövedelme és érdekszállai nem fűződnek közvetlenül a mezőgazdaság produktivitásához. Ez azt jelenti, hogy jelenleg vételképességgel olyanok rendelkeznek, kiknek a föld nem főjöveldelmi forrásnak s gazdasági erőnek számít, hanem csupán készpénz, illetve betétvagyonuk tőkeerejének állandó biztosítását szolgálják. Pár év óta megfigyelhetjük, hogy ilyen elv alapján a nagyipar, nagyvállalatok és bankok értékállományukat

mindjobban földbirtokokban helyezik el, kihasználva a mezőgazdasági réteg válságos helyzetét. Összevásárolva nagy földkomplexumokat, kiszorítják azokat a gazdasági alanyokat, melyek gazdasági létkérdése a föld jövedelmével és annak megmunkálásánál szereshető keresettel van szoros kapcsolatban. Hogy ennek a gazdaságpolitikai szempontból rendkívül káros gazdasági eltolódásnak kialakulását még idejében megakadályozzuk, melyek a válság továbbhúzódnásánál minél erősebben jelentkeznek, szükséges az adósvédelem és rendezés azonnali sürgős és definitív megoldása.

(Folytatása következik) **Dr. Klimes Jenő**

A Földközi tengeren

4

Az előbbi közleményben Tripolival kapcsolatban, nagy vonalakban vázoltam a benszülöttek helyzetét és viszonyait. Korántsem adhatja vissza azonban ez a kis szűkreszabott fejezet a gyarmatok számtalan megoldatlan problémájának képét, mert ehhez vastkos kötetekre lenne szükség. Mi, az anyaállamok ügyes agyonhallgatása folytán aránylag nagyon keveset hallunk és olvashatunk ezekről a dolgokról. Az utóbbi időben már mind többet és mind alaposabban foglalkozik velük az európai közvélemény. Felszínre kerülnek olyan kérdések, melyekkel eddig „nem volt érdemes foglalkozni”. Időszerű jelenség ez és szinte természetes következménye annak a tervszerű munkának, mellyel a tudós Európa az ő barbár szolgálait lassanként a saját szellemével itatta át és modern eszközeivel ruházta fel. Tévedett, mikor túlságosan lebecsülte színes ellenfeleit és nem számolt azzal a hatalmas érzéssel, melyről senki, semmiféle anyagi jóért nem tudna lemondani, a szabadságszeretettel. Ha elgondoljuk, hogy Földünknek mily nagy része gyarmatosított, ahhoz teljes nagyságában élénk tárul a problémák fontossága.

Tripoli után tovább folytattuk utunkat Kelet felé. Célunk Alexandria, Egyiptom ez a kitűnő fekvésű és nagyfontosságú kikötő városa. Nagy érdeklődéssel és érthető kíváncsisággal néztem egyiptomi utunk elé, már csak azért is, mert Egyiptomról eddig mindig, mint a paradicsomi viszonyok földjének egyikéről hallottam és olvastam. Kitűnő klimáját és a Nilus jóvoltából gazdag, buja földjét tekintve tényleg az. Csodálatos, hogy a mi zsírosföldű Bácskánkat nem illetik paradicsomi jelzővel, pedig ez is az lehetne. Meg kell ezt érteni tudni, mert hiszen minden varázslatosabb és kívánatosabb ami messze van és szinte elérhetetlen, de hamar prózaiassá válik amint elértük és megismertük. Ez a kijelentés nem is annyira az én megállapításom, mert az a rövid három hónap, amit külföldön töltöttem még nem jogosít fel erre. Beszéltem azonban sok kivándoroltal, akiket saját bevallásuk szerint a jobb megélhetés lehetősége, az idegen utáni vágy és nem utolsósorban az exotiku-